

BOBUR LIRIKASIDA VATAN MADHI

Xodjayeva Aziza Amrullayevna

Jondor tuman 1-son kasb-hunar maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, Z.M. Boburning g'azal va ruboylarida vatan, yurt sog'inchi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: beqiyos, vatan, zakovat, sulola, ma'rifatparvarlik, teran, hukmdor, ruboiy.

XVI asr boshlarida taniqli shoir va davlat arbobi Zahiriddin Muhammad Boburning Hindiston zaminida boburiylar saltanatiga asos solib, XIX asrga qadar mazkur sulolaning ushbu mamlakatda bunyodkorlik va ma'rifatparvarlik ishlarini olib borgani tarixdan yaxshi ma'lum. Bobur o'zbek tarixida tom ma'noda yirik shaxs. Uning tarixchi olim, zukko adib va dilbar shoir sifatida qoldirgan adabiy merosi bebahodir. Bobur hukmdorlik majburiyatlaridan ortib yirik asarlar yozishga muvaffaq bo'lgan. Uning lirikasi adabiyotdagi o'ziga xos lirika. Shubhasiz, she'riyatining asosiy mavzui Vatan, Vatan sog'inchi bo'lgan. Taxt uchun qondosh aka-ukalarning dushman bo'lib kurashishi, atrofdagi insonlarning xiyonati, vatanini birlashtirmaganidan so'ng tortgan azoblari va nihoyat umrining so'ngigacha Vatan sog'inchi uning she'riyatiga ko'chgan desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu mavzular Bobur g'azallari, ruboiylarida keng yoritilgan.

Ulug' bobokalonimiz Zahiriddin Muhammad Bobur haqida so'z borar ekan, uning tariximizda, adabiyotimizda beqiyos o'rin tutganiga ahamiyat qaratish joiz. Ayniqsa, shoirning mumtoz she'riyatimizda yangicha ruh – Vatan va unga bo'lgan ishq ulug'vorligi yo'g'rilgan she'rlari diqqatga sazovordir.

Shu o'rinda adabiyotshunos olim V. Rahmonovning quyidagi fikrlarini keltirib o'tishni joiz deb topdim: „Badiiy mahorat bobida biror o'zbek shoiri Bobur bilan bellasha olmaydi... uninag mumtoz she'riyatga dadil kiritgan tarjimayi hollik xususiyati ham Bobur she'riyatini alohida nurlantirib turadi. Ana shu keyingi xususiyat shoirning vatanparvarlik tuyg'ulariga jon bag'ishlaydi”.

Darhaqiqat, Bobur ijodiga nazar tashlar ekanmiz, ko'pgina she'rlari hasbi hol mazmunida bo'lib, mavzu jihatdan vatan va unga bo'lgan sog'inch asosiy o'ringa chiqadi. Uning ijodida o'z hayoti bilan baqamtilik sezilib turadi: shoh sifatida boshiga tushgan qiyinchiliklarni qog'ozga tushiradi. Zero, vatandan ayrolik, vataniga hukmdor bo'lolmagani shoir nazdida o'z, xatolaridan biri ekanligini yozadi:

*Tole' yo'qi jonimg'a balolig' bo'ldi,
Har ishniki ayladim, xatolig' bo'ldi.*

*O'z yerin qo'yib, Hind sori yuzlandim,
Yo Rab, netayin, ne yuz qarolig' bo'ldi.*

Tarixiy asarlarga nazar tashlar ekanmiz, o'sha davrda Movarounnahrda ijtimoiy-siyosiy muhit Boburning yurtida uzoq vaqt hukmdorlik qilishiga yo'l bermagan. Boburning o'zi xususidagi yuqoridagi ayblovi esa uning o'ziga nisbatan talabchanligidan, kamtar inson bo'lganidan dalolat beradi. U benihoyat aziyat chekib, o'zga yurtga (avval Kobulga) ketishga majbur bo'ladi. Shoir bu haqda quyidagi g'azalda shunday deydi:

*El bilmasa holatim, bilur yor,
Holimdin erur Xudoy ogoh.
Kobul sori gar azimat etsang,
Qurbon qilay o'zni sanga, ey shoh!
Bobur yana o'tluq oh chekting,
Kuydurmasun elni oh nogoh!*

Ko'rinadiki, Bobur hayotidagi turli qiyinchiliklar, qarama-qarshiliklar, garchi u zakovat bobida ham munosib tarbiya ko'rgan bo'lsa-da, uning aql charxini yanada o'tkirlab, donishmandga aylantirdi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Zero, uning ko'pgina g'azallarida faylasufona ruh yaqqol namoyon bo'ladi:

*Ulusning ta'nu ta'rifi manga, Bobur, barobardir,
Bu olamda o'zumni chun yamon – yaxshidin o'tkardim.*

U Movarounnahrni tark etgach, ijodida Vatan motivi yanada kuchaydi, alohida hasratli mazmun kasb etdi. Endilikda vatan tushunchasi ham, g'urbat va g'ariblik tushunchalari ham kengayadi, konkretlashadi. Shoirga ona yurtida qolgan do'st-u yor, xesh-u aqrabolar va, hatto, tug'ilgan o'lka tabiati, noz-u ne'matlari Vatanni eslatadi, uning bir bo'lgi sifatida sog'inch bilan orzu etiladi, ardoqlanadi:

*Qovun birla uzumning hajrida ko'nglimda g'am har so',
Oqar suvning firoqidin ko'zimdin har dam oqar suv.*

Ma'lumki, Bobur adolatli podshoh sifatida, hukmron bo'lgan yurtlarda ham adolatli siyosat yuritdi. Xalqni ma'rifatga, bunyodkorlikka chorladi. Ma'naviy hayotga salbiy ta'sir etuvchi omillardan voz kechib, jamiyat hayotida ularni ta'qiqlab qo'ydi. Hind xalqi hayoti va madaniyatining gullab-yashnashiga yuksak hissa qo'shdi. O'zining ilm-u irfoni bilan ma'rifatni yanada rivojlantirdi. Ammo umr bo'yi uning xayolini Vatan, unga bo'lgan intilish band etdi:

*Ne yerda bo'lsang, ey gul andadur chun joni Boburning,
G'aribing'a tarahhum aylagilkim, andijoniydir.*

Xulosa

Shoh va shoir Mirzo Bobur asarlarini, g'azal va ruboiylarini chuqur o'rganish, mavzu-g'oyasini teran mushohada qilish, badiiylik, san'at sirlarini egallash o'quvchilarga muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, Bobur ijodida vatan

motivi g'oyat yuksak ahamiyat kasb etadi. Zero, u o'zga yurtda oshyon qurgan bo'lsa-da, o'z yurtini, o'zligini unutmagan chin o'zbek farzandidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bobur" O'zME. B-harfi Birinchi jil. Toshkent, 2000-yil
2. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
3. Bobur. Tanlangan asarlar. T.: 1958; Bobur. Asarlar. Uch jildlik.-T.: Fan, 1965-66; Bobur. Boburnoma. -T.: 1960, 1989; Bobur. Muxtasar. Toshkent, 1971
4. "Yoshlik" *jurnali* , 2013 yil, 10-son